

Ι Σ Π Α Ν Ι Α

Ὁ μείζων βωμός, ἐὰν θελήσῃ τις νὰ τὸν περιγράψῃ λεπτομερῶς, θὰ ἀπῆται τόσον χρόνον, ὅσον ὁλόκληρος ἡ ἐκκλησία. Εἶνε μία ἐκκλησία, εἶνε σωρεῖα στυλίσκων, ἀγάλματιών, φυλωμάτων, ποικίλων κοσμημάτων, ἅτινα ἀνακύπτουσιν ἐκ πάσης γωνίας, ἀνυψοῦνται ὑπεράνω τῶν περιστυλίων, διολισθάνουσι περίξ τῶν σηκῶν, ὑποστηρίζονται ἀλληλοδιαδόχως, συμπλέκονται, κρύπτονται, παρουσιάζοντα παντοῦ διάφορα σχήματα, καὶ συμπλέγματα, καὶ καλλωπίσματα, καὶ πᾶν εἶδος τεχνητῆς κομψότητος, παρεχούσης ἐν τῷ συνόλῳ μεγαλοπρεπῆ ὄψιν, πλήρη εὐγενείας καὶ χάριτος.

Ἀπέναντι τοῦ μείζονος βωμοῦ κεῖται τὸ χοροστάσιον, διηρημένον εἰς τρεῖς σειρὰς ἐδρῶν. θαυμασίως γεγλυμμένων ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τῆς Βουργονίας καὶ τοῦ Βερρουγεύτου, μετ' ἀναγλυφῶν παριστάντων συμβάντα ἱστορικά, ἀλληγορικά, ἱερὰ καὶ θεωρουμένων ὡς τὰ μᾶλλον ἔξοχα μνημεῖα τῆς τέχνης.

Ἐν τῷ μέσῳ, ἐν σχήματι θρόνου, κεῖται ἡ καθέδρα τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Πέριξ, κύκλος τεραστίων στυλῶν ἐξ ἰάσπιδος. Ἐπὶ τῶν περιστυλίων, κολοσσαῖα ἀγάλματα ἐξ ἀλαβάστρου. Εἰς τὰς δύο πλευράς, ὑπερμεγέθεις ἄμβωνες ἐξ ὀρειχάλκου καὶ δύο μέγιστα ὄργανα, τὸ ἐν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ἐκ τῶν ὁποίων νομίζεις ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θὰ ἐκχυθῇ χειμαρρὸς μουσικῶν φθόγγων, ἱκανῶν νὰ διασειώσῃ τοὺς θόλους.

Ἡ εὐχαρίστησις τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὰς μεγάλας ταύτας μητροπόλεις, διαταράσσεται πάντοτε σχεδὸν ὑπὸ τῶν ὀχληρῶν ξεναγῶν, οἵτινες θέλουν καὶ καλὰ νὰ σᾶς κάμουν νὰ ἀπολαύσετε ὅπως αὐτοὶ ἐννοοῦν. Καὶ κατὰ δυστυχίαν ἐπέεισθην ὅτι οἱ Ἴσπανοὶ ξεναγοὶ εἶνε οἱ πλέον ἰσχυρογνώμονες τοῦ εἶδους τούτου. Ὅταν τις τούτων συλλάβῃ τὴν ιδέαν ὅτι θὰ διέλθετε τὴν ἡμέραν μαζὶ του, τετέλεσται. Εἰμπορεῖτε νὰ σείετε τοὺς ὤμους, νὰ μὴ ἀπαντᾷτε, νὰ τὸν ἀφίνετε νὰ λέγῃ ἀδικήτως χωρὶς καὶ νὰ στρέψετε τὸ πρόσωπόν σας, νὰ περιφέρεσθε διὰ λογαριασμόν σας ὡς νὰ μὴ τὸν εἶχετε ἰδῆ, εἰς μάτην. Εἰς μίαν στιγμὴν ἐνθουσιασμοῦ, ἐμπροσθεν μιᾶς εἰκόνης ἢ ἐνὸς ἀγάλματος, σᾶς ἔφυγε μία λέξις, μία κίνησις, ἐν μειδίαμα, εἶνε ἀρκετόν. Ἐπιάσθητε ταύτης ἀνθρωπίνης *pieuvre*, ἥτις, ὡς ἐκείνη, τοῦ Βικτωρος Οὐγκώ, δὲν ἐγκαταλείπει τὸ θῆμα εἰμὴ ὅταν τῆς ἀποκόψῃς τὴν κεφαλὴν.

Ἐνῷ παρετῆρουν τὰ ἀγάλματα τοῦ Χοροστασίου, εἶδον μετὴν ἄκραν τοῦ ὀφθαλμοῦ μίαν τῶν *pieuvres* τούτων, ἐν ζαρωμένον γερόντιον, πλησιάζον μετ' ἐμὲ βραχὺ βῆμα, λεῖξας, ὡς δολοφόνος, προσβλέπων με ὡς νὰ ἔλεγαι: «καλὰ σὲ ἔχω». Ἐγὼ ἐξηκολούθουν νὰ θεωρῶ τὰ ἀγάλματα, ὁ γέρον με ἐπλησίασε καὶ ἤρχισε καὶ αὐτὸς νὰ θεωρῇ. Ἐπειτα αἰφνιδίως με ἐρωτᾷ:

— Θέλετε νὰ σᾶς συνοδεύσω;

— Ὁχι ἀπῆντησα, δὲν ἔχω ἀνάγκη.

Χωρὶς ποσῶς νὰ ταρχθῇ μοὶ λέγει:

— Εἰξεύρετε ποῖος ἦτο ὁ Ἐλπίδιος;

Ἡ ἐρώτησις ὑπῆρξε τόσον παράδοξος, ὥστε δὲν εἰμπόρεσα νὰ κρατηθῶ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν ἐρωτήσω:

— Ποῖος ἦτο;

— Ὁ Ἐλπίδιος, ἀπεκρίθη, ἦτο ὁ δεῦτερος ἐπίσκοπος τοῦ Τολήτου.

— Καὶ μετ' αὐτοῦ;

— Καὶ μετ' αὐτοῦ... ὁ ἐπίσκοπος Ἐλπίδιος ἦτο ἐκεῖνος, ὁποῦ συνέλαβε τὴν ιδέαν νὰ ἀφιερῶσθαι τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Παναγίαν, τὸ ὅποιον εἶνε ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Παναγία ἦλθε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἐκκλησίαν.

— Ὡ, πῶς τὸ ἤξεύρεις;

— Πῶς τὸ εἰξεύρω; φαίνεται.

— Θέλεις νὰ εἶπῃς ὅτι ἐφάνη.

— Θέλω νὰ εἶπω ὅτι φαίνεται ἀκόμη. Λάβετε τὴν καλὴν σύνην νὰ ἐλθετε μαζὶ μου.

Ταῦτα εἰπὼν ἐβάδισε, ἐγὼ δὲ περιεργότατος νὰ μάθω ποῖα ἦτο αὐτὴ ἡ ὁρατὴ ἀπόδειξις τῆς καθόδου τῆς Παναγίας, τὸν ἠκολούθησα.

Ἐστημεν πρὸ αἶδους τινὸς εἰκονοστασίου πλησίον μεγάλου τινὸς κίονος τοῦ μεσαίου νάρθηκος. Ὁ ξεναγὸς μοὶ ἔδειξε λευκὸν τινα λίθον, προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου, κεκαλυμμένον ὑπὸ συρματίνου δικτύου καὶ φέροντα περίξ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν.

«Quando la reina del cielo

Puso los pies en el suelo

En esta piedra los puso.» (1)

— Λαμπόν, ἡρώτησα, ἡ Παναγία ἐπάτησε πραγματικῶς ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν πέτραν;

— Μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν πέτραν, μοὶ ἀπεκρίθη, καὶ θέσας τὸν δάκτυλον μεταξὺ τῶν συρμάτων τοῦ δικτύου, ἤγγισε τὸν λίθον, ἠσπᾶσθη τὸν δάκτυλον, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ μοὶ ἔνευσε νὰ πράξω καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον.

— Ἐγὼ; ἀπεκρίθη, ὦ, ἐγὼ, φίλε μου, δὲν εἰμπορῶ.

— Διατί;

— Διότι δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ἐγγίσω τὸν ἱερὸν αὐτὸν λίθον.

Ὁ ξεναγὸς ἐνόησε καὶ παρατηρήσας με ἀτενῶς διὰ σοβαροῦ βλέμματος με ἡρώτησε:

— Δὲν πιστεύετε;

Ἐγὼ ἔστρεψα ἄλλαχού τὸ βλέμμα. Τότε ὁ γέρον μοὶ ἔνευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω καὶ διηυθύνθη εἰς τινα γωνίαν τῆς ἐκκλησίας ψιθυρίζων: «*Cadau o es dueño de su alma.*» (ἐκάστος εἶνε κύριος τῆς ψυχῆς του).

Κληρικὸς τις ἰστάμενος ἐκεῖ πλησίον καὶ μαντεύσας περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἐξετόξευσεν ἐναντίον μου βλέμμα πλήρες ὀργῆς καὶ ψελλίζων τίς οἶδὲ τι ἀπεμακρύνθη ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους.

Οἱ σηκοὶ εἶνε ἀνάλογοι πρὸς τοιοῦτον ναόν. Σχεδὸν εἰς πάντας ὑπάρχει ὡραῖόν τι μνημεῖον. Ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἁγίου Ἰάγου, ὀπίσθεν τοῦ μείζονος βωμοῦ, εἶνε δύο ἐξάισιοι τάφοι ἐξ ἀλαβάστρου, ἐγκαλείοντες τὰ λείψανα τοῦ στρατηγοῦ Ἀλβάρου δὲ Λούνα καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἁγίου Ἰδελφόνσου ὁ τάφος τοῦ καρδινάλιου Ζιλ Καρίλλου δ' Ἀλμπορόνθ. Ἐν τῷ σηκῷ τῶν νύμφων Βασιλέων οἱ τάφοι τοῦ Ἑρρίκου Β', τοῦ Ἰωάννου Β', τοῦ Ἑρρίκου Γ'. Ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἱεροφυλάκιου, ἀγάλματα καὶ προτομαὶ ἐκ μαρμάρου, ἐξ ἀργύρου, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ἐκ χρυσοῦ, συλλογὴ σταυρῶν καὶ ἱερῶν κειμηλίων ἀνεκτιμήτου ἄξιας, τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Λευκαδίας καὶ τῆς ἁγίας Εὐγενίας, φυλαττόμενα ἐντὸς δύο κιβωτίων ἐξ ἀργύρου διὰ λεπτοτάτης τέχνης κατεργασμένου.

Ὁ σηκὸς Mozarabe, ὅστις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν πύργον τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκτίσθη πρὸς δικαιώσιν τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ δόγματος, εἶνε ἴσως ὁ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος.

Μία ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ φέρει γοτθικὰς τοιχογραφίας, παριστῶσας μάχην μεταξὺ τῶν μαύρων καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Τολήτου, καὶ θαυμασίως διατηρουμένας μέχρι καὶ τῶν

(1) Ὅταν ἡ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ ἔθηκε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου τὸν ἔθηκε.

λεπτοτάτων αὐτῶν γραμμῶν. Εἶνε εἰκὼν ἀξία ὁλοκλήρου τόμου ἱστορίας. Ἐκεῖ βλέπει τις τὸ Τόλητον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ ὅλα τὰ τείχη του καὶ ὅλας τὰς οἰκίας του, τὰ ἐμβλήματα τῶν δύο στρατῶν, τὰ ὅπλα, τὰ πρόσωπα, τὰ πάντα ἐπεξεργασμένα μετ' ἀξιολογίας τοῦ λεπτότητος καὶ ἰδιόζουτος τινος χρωματισμοῦ, ἀνταποκρινόμενον τελείως εἰς τὴν ἀόριστον καὶ φανταστικὴν ἰδέαν, ἣν σχηματίζομεν περὶ τῶν αἰώνων ἐκείνων καὶ περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων.

Ἐκτερώθην τῆς εἰκόνος ταύτης δύο ἔτεροι τοιχογραφίαι παριστῶσι τὰ πλοῖα, τὰ φέροντα εἰς τὴν Ἰσπανίαν τοὺς Ἀραβίους, περιέχουσαι καὶ αὐταὶ πλῆθος λεπτομερειῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ναυτικοῦ.

Μετὰ τοὺς σηκοὺς πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὸ ἱεροφυλάκιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχει ἐπισωρευθῇ τόσος πλοῦτος, ὅσος θὰ ἴσκει νὰ ἀνορθώσῃ τελείως τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἰσπανίας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπάρχει εὐρυτάτη αἴθουσα, ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς ὁποίας βλέπει τις τοιχογραφίαν τοῦ Λουκᾶ Ἰορδανοῦ, παριστῶσαν ὅραμα τι τοῦ παρδείσου μὲ ἀναριθμητοὺς ἀγγέλους, ἁγίους, μορφὰς ἀλληγορικὰς προκυπτούσας ἢ ἐκτεινόμενας ἀνὰ τὸν αἰθέρα, τὰς ὁποίας ἐκλαμβάνεις ὡς γεγλυμμένας καὶ ἐξεχούσας τῆς ὁροφῆς κατὰ χιλίους τρόπους καὶ κατὰ διαφόρους στάσεις.

Ὁ ξεναγὸς δεικνύων ὑμῖν τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἐργασίας, σὰς λέγει νὰ παρατηρήσετε προσεκτικῶς τὴν ἀκτῖνα τοῦ φωτός, ἥτις κατέρχεται ἐκ τοῦ μέσου τοῦ θόλου.

Παρατηρεῖτε, καὶ παρατηροῦντες κάμνετε ἓνα γύρον ἀνὰ τὴν αἴθουσαν, καὶ ὅπου δῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκεσθε νομίζετε ὅτι ἡ ἀκτίς ἐκείνη πίπτει κατακορύφως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας.

Ἀπὸ τῆς αἰθούσης ἐκείνης μεταβαίνετε εἰς τι δωματίον μὲ θαυμασίας ἐπίσης τοιχογραφίας τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βερρουγούτου, καὶ ἀπὸ τοῦ δωματίου τούτου εἰς ἄλλο, ὅπου εἰς ἱεροφυλάξ σὰς ἐπιδεικνύει τοὺς θησαυροὺς τῆς Μητροπόλεως: τὰ ὑπερμεγέθη ἀργυρὰ κηροπήγια, τὰ ἀκτινοβολοῦντα ὑπὸ τῶν ρουμπινίων δισκοπότηρα, τὰ γέμοντα ἀδαμάντων δισκάρια τῶν ἀχράντων μυστηρίων, τὰς ἱεράς ἐκ θαυμαστικῶν ὑφασμάτων ἐσθῆτας, κεντημένας διὰ χρυσοῦ, τὰ ἱμάτια τῆς Παρθένου γεμῆτα ἀπὸ ἀρχαυργήματα, ἀπὸ ἄνθη καὶ ἀπὸ ἄστρα ἐκ μαργαριτῶν, ἅτινα εἰς κάθε κύμασιν τοῦ ὑφασματος ἀναπέμπουν ἀκτῖνας καὶ λάμψεις καὶ χιλίους χρωματισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους δυσκόλως ἀντέχει ὁ ὀφθαλμός.

Μία ὥρα δὲν σὰς ἀρκεῖ νὰ ἴδῃτε ἐπιτροχάδην ὅλους ἐκείνους τοὺς θησαυροὺς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξήρουν νὰ κορῶσι τὴν φιλοδοξίαν δέκα βασιλισσῶν καὶ νὰ κοσμήσωσι δέκα ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν ὁ ἱεροφυλάξ, ἀφοῦ σὰς ἐπιδείξῃ τὰ πάντα, ζητήσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας τὴν ἔκφρασιν τοῦ θαυμασμοῦ δὲν εὐρίσκει ἢ τὴν ἔκφρασιν βαθείας ἐκπλήξεως, ἥτις προδίδει τὴν ἀλλαχρὺ πλανωμένην φαντασίαν σας, μακράν, εἰς τὰ μυθώδη βασίλεια τῶν ἀρχαίων διηγήσεων, ὅπου τὰ ἀγαθὲργὰ πνεύματα ἐπισωρεύουσιν ὅλα τὰ ὄνειροποληθέντα πλοῦτη ὑπὸ τῆς θερμῆς φαντασίας τῶν ἐρωτευμένων Σουλτάνων.

Ἦτο ἡ παραμονὴ τοῦ Corpus Domini καὶ ἐν τῷ ἱεροφυλακίῳ προητοιμάζοντο τὰ ἐνδύματα διὰ τὴν λιτανεῖαν. Τίποτε δὲν εἶνε μᾶλλον δυσάρεστον καὶ μᾶλλον ἀνάρμοστον πρὸς τὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐγενῆ μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐκκλησίας, ὅσον ἡ θεατρικὴ ἐκείνη ἐργασία, ἥτις παρατηρεῖται εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Νομίζεις πράγματι ὅτι εὐρίσκεσαι ὀπισθεν τῶν παρασκευῶν θεάτρου κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς γενικῆς δοκιμῆς.

Ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην αἴθουσαν τοῦ ἱεροφυλακίου ἐπήγαινον καὶ ἤρχοντο μετὰ θορύβου μεγάλου παιδία ἡμίγυμνα, φέροντα εἰς τὰς ἀγκάλας των ὑποκάμισα, στολὰς καὶ ἐσθῆτας ἱερτικὰς. Ἐδῶ εἰς ἱεροφυλάξ ἤνοιγε καὶ ἔκλειεν ὀργίλως τὰ φύλλα παραθύρου τινός, ἐκεῖ εἰς ἱερεὺς μὲ καταπόρφυρον πρόσωπον ἔκλειε μὲ φωνὴν πλήρη θυμοῦ κληρικόν τινα, ὅστις δὲν ἤκουεν.

Ἄλλοι ἱερεῖς διέσχίζον τὴν αἴθουσαν ἐν σπουδῇ, ἡμιενδεδυμένοι καὶ σύροντες κάτω τὰς ἱεράς στολὰς. Ἄλλος ἐκράυγαζεν, ἄλλος ὠμίλει μεγαλοφωνῶς, ἀπὸ τοῦ ἐν θαλάμιον εἰς τὸ ἄλλο. Παντοῦ σύγχυσις, θόρυβος, βοὴ ἀπερίγραπτος.

Μετέβην νὰ ἴδω τὸ μοναστήριον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἀνοικτὴ ἡ θύρα τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁδηγοῦσα εἰς αὐτό, τὸ εἶδον πρὶν εἰσελθῶ.

Ἐκ τοῦ μέσου τῆς ἐκκλησίας φαίνεται μέρος τοῦ κήπου τοῦ μοναστηρίου, συμπλεγμὰ τι πυκνοφύλλων δένδρων, βαθύσκιον ἄλλος, ὅπερ νομίζεις ὅτι κλείει τὴν θύραν καὶ ὅπερ φαίνεται οἰοεὶ πλαισιούμενον ὑπὸ κομψῇ ἀψίδα καὶ ἐν μέσῳ δύο λεπτῶν στύλων τῆς κυκλικῆς στοᾶς. Εἶνε ἐξάίσιον θέαμα, ὅπερ σὲ κάμνει νὰ φαντάζεσαι τοὺς ἀνατολικοὺς κήπους, θεωμένους διὰ μέσου τῶν στύλων τῶν τσαμίων.

Τὸ μοναστήριον εἶνε μέγα, περικυκλοῦται δὲ ὑπὸ κομψοτάτης καὶ σοβαρᾶς στοᾶς. Οἱ τοῖχοι εἶνε μεστοὶ τοιχογραφιῶν.

Ἐνταῦθα ὁ ξεναγὸς μὲ συνεβούλευσε νὰ ἀναπαυθῶ ὀλίγον διὰ νὰ ἐτοιμασθῶ νὰ ἀνέλθω τὸ κωδωνοστάσιον.

Ἀκούμβησα εἰς τινα τοῖχον ὑπὸ τὴν σκιάν ενός δένδρου καὶ ἔμεινα ἐκεῖ μέχρις ὅτου ἡσθάνθην τὰς δυνάμεις μου ἰσχνὰς διὰ τὴν ἀνάβασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὁδηγός μου ἐξῆρε διὰ πομπώδους γλώσσης τὰς δόξας τοῦ Τολήτου ἐξωθῶν τὴν ἀναίδειαν τῆς φιλοπατρίας του μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ἀποκαλέσῃ αὐτὸ **una gran ciudad comercial** (μεγάλῃ ἐμπορικῇ πόλιν), ἡ ὁποία ἤμποροῦσε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν Βαρκελόνην καὶ τὴν Βαλεντίαν, καὶ τόσον ὀχυρὰν ὥστε νὰ κουράσῃ, ἐν ἀνάγκῃ, δέκα γερμανικοὺς στρατοὺς καὶ μυριάδας κανονοστοιχίας τηλεβόλων Κρούπ.

Εἰς κάθε τερατολογίαν του ἐγὼ ἐθαύμαζον, ὁ δὲ ἀγαθὸς γέρον ἐτριβε τὰς χεῖρας μετ' ἀνεκφράστου ἡδονῆς. Πόσον διασκεδάζει τις μὲ τοιοῦτου εἶδους ἀνθρώπους ὅταν εἰξεύρῃ νὰ τοὺς παίξῃ!

Ἐπὶ τέλους ὅταν ὁ ὑπερήφανος Τολητανὸς ἀπηύδῃσε δοξαζόμενος ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου μοὶ εἶπε:

— **Podemos ir** (ἐμποροῦμεν νὰ ὑπάγωμεν)! καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν τοῦ κωδωνοστασίου.

Φθάσαντες εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους, ἐστάθημεν νὰ ἀναπνεύσωμεν. Ὁ ξεναγὸς ἔκρουσε μικρὰν τινα θύραν καὶ ἐξῆλθεν ἀποτρόπαιός τις ἱεροφυλάξ, ὅστις ἤνοιξε μίαν ἄλλην θύραν καὶ μὲ εἰσῆγαγεν ἐν τινι διαδρόμῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶδον πλῆθος γιγαντικῶν πλαγγόνων, παραδοξότατα ἐνδεδυμένων. Τέσσαρες ἐκ τούτων, ὡς μοὶ εἶπεν ὁ ξεναγός, παρίστων τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀμερικὴν, τὴν Ἀφρικὴν, καὶ ἕτεροι δύο τὴν Πίστιν καὶ τὴν Θρησκείαν, ἦσαν δὲ οὕτω πως κατεσκευασμένοι, ὥστε νὰ εἰμωρῇ τις νὰ κρυφθῇ ἐντὸς αὐτῶν καὶ νὰ τὰς ἀνυψώσῃ. «Τὰς βγάζουν ἐξω», ὑπέλαβον ὁ ἱεροφυλάξ, «κατὰ τὰς βασιλικὰς ἐστᾶς καὶ τὰς περιφέρουν εἰς τὴν πόλιν», καὶ διὰ νὰ μοὶ δείξῃ τὸν τρόπον εἰσεδύσειν ὑπὸ τὰς ἐσθῆτας τῆς Ἀσίας.

Ἐπειτα μὲ ὠδήγησεν εἰς τινα γωνίαν, ὅπου ἦτο μέγα τι τέρας, τὸ ὁποῖον, ἐγγιζόμενον δὲν εἰξεύρω πως, ἐκίνει ἓνα μακρότατον λαϊμόν καὶ μίαν φρικώδη κεφαλὴν, προξενοῦν ἀνυπόφορον κρότον. Ἀλλὰ δὲν ἤξευρε νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ τί ἐσήμαινε τὸ τερατῶδες ἐκεῖνο σκεῦος, καὶ μὲ προσεκάλεσεν ἀπ' ἐναντίας νὰ θαυμάσω τὴν ὑπέροχον ἰσπανικὴν φαντασίαν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε **tantas cosas nuevas** (τόσα νέα πράγματα) ὥστε νὰ μεταδῶσῃ ἐκ τούτων εἰς ὅλους τοὺς κόσμους, οἱ ὁποῖοι πλανῶνται εἰς τὸ ἄπειρον. Ἐθαύμασα, ἐπλήρωσα καὶ ἐπανελάμβον τὴν ἀνάβασιν μετὰ τοῦ ξεναγοῦ.

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ κωδωνοστασίου τὸ θέαμα εἶνε μαγευτικόν. Βλέπεις τὴν πόλιν, τοὺς λόφους, τὸν ποταμόν, ἓνα ὀρίζοντα εὐρύτατον καὶ κάτω τὸν μέγαν ὄγκον τῆς Μητροπόλεως, ἥτις φαίνεται ὡς ἐν ὄρος ἐκ γρανίτου. Ἄλλ' ὑπάρχει ἕτερον ὕψος, ὀλίγον μακράν ἀπ' ἐκεῖ, ἐκ τοῦ ὁποίου βλέ-

πει τις καλλίτερον τὰ πάντα, καὶ διὰ τοῦτο ἔμεινα ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου ὀλίγας μόνον στιγμὰς, τόσω μᾶλλον, ὅσω τὴν ὄραν ἐκείνην ἔλαμπε φλογερὸς ἥλιος, συγχέων ὅλα τὰ χρώματα τῆς πόλεως καὶ τοῦ ὁρους ἐντὸς ὠκεανοῦ φωτός.

(Ἔπεται συνέχεια).

Π. Α. ΒΑΛΒΗΣ

ΑΛΦΟΝΣΟΥ ΚΑΡΡ

Ἡ χεὶρ τοῦ διαβόλου

ΔΙΗΓΗΜΑ

Α'

Βαρεῖαν τινα ἐσπέραν τοῦ Ἰουλίου, νέφη μολυβδόχρα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανὸν καὶ τόσον χαμηλὰ, ὥστε προχωροῦντα βραδέως ἔψαυον τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, ὧν τὸ φύλλωμα ἐσειέτο, δίχως ἢ ἐλαχίστη νὰ ὑπάρχῃ πνοὴ ἀνέμου. Κατὰ καιροὺς, θόρυβος μεμακρυσμένος καὶ ὑπόκωφος ἐπηκολούθει ἀστραπὴν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν.

Ἀκουσίως ὑπέκρινοντες εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῆς προσδοκίας, ἅτινα ἢ πλησιάζουσα νὰ ἐκτραχῇ καταιγὶς προσδίδει εἰς ὅλην τὴν φύσιν, τρεῖς ἄνδρες, κεκλεισμένοι ἐντὸς θαλάμου, συνωμίλουν ταπεινοφώνως. Ἐν ταιαύταις θεομηνίαις, προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ σμικρύνεται καὶ καθίσταται ἀπαράτητος, ὡς τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον φοβούμενον τὴν ὀργὴν παιδαγωγοῦ, ζητεῖ νὰ κρυβῇ ὑποκάτω τοῦ θρανίου του.

— Ἀγαπητοὶ μου κύριοι, εἶπεν ὁ εἰς ἐκ τῶν τριῶν, οὕτως τὰ κατὰκοπα χαρακτηριστικὰ καὶ ἡ ἐξησθημένη φωνὴ προέδιδον βαθύ ἄλλος καὶ παρατεταμένως ἀγρυπνίας, εἰστε τώρα ἡ τελευταία μου ἐλπίδα. "Ὅτι, ὡς τώρα ἔκαμαν οἱ ἄλλοι γιατροὶ γιὰ τὸν δυστυχισμένον μου τὸν ἀδελφόν, τὸν ἔβλαψε μᾶλλον καὶ τοῦ αὐξήσῃ περισσότερο τοὺς πόνους καὶ ὅμως οὔτε κόπους, οὔτε χρήματα λυπήθηκα· πούλησα ὅ,τι εἶχα γιὰ νὰ πληρώσω γιὰτὸ καὶ γιὰτρικὰ καὶ τῶκαμα μ' ὅλην μου τὴν καρδίαν, γιὰτί ἂν ὁ φτωχὸς ἀδελφός μου πεθάνῃ, καθὼς τὸ πρᾶγμα φαίνεται βέβαιον, ἡ μόνη μου λύπη θὰ ἦναι τοῦ θά ἤσῃ ἐγὼ καὶ θὰ ἔχω νὰ τρέφω τὴν γυναῖκά μου καὶ τὸ παιδί τοῦ θά γεννηθῇ. Σὰς ἀφίνω μονάχους, κύριοί μου, μὲ μιὰ μοτιλίαν λαμπρό κρασί. Γυρίζω στὸν ἀδελφόν μου, νὰ ἰδῶ μὴ θέλῃ τίποτε· ζητήστε μεταξὺ σας τρόπον νὰ τὸν ἀνακουφίσουμε, κύριοί μου, καὶ ὅ,τι μοῦ ἀπομένει εἶναι δικό σας καὶ ὅσο ζῶ, τὰ ὀνόματά σας δὲν θὰ λείπουν ἀπ' τὴν προσευχή μου.

"Ὅτε οἱ δύο ἱατροὶ ἀπέμειναν μόνοι, ἤρχισαν νὰ συνεισάγονται καὶ νὰ κενῶσι τὴν φιάλην τοῦ λαμπροῦ οἴνου.

Τοῦτο συνέβαινε πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν, εἰς οἰκηματι ἀλιέων ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ρήνου, οὐχὶ μακρὰν τῶν ἑρείπων τῆς ἐπαύλεως δ' Ἐρενφέλς, πρὸς τὸ μέρος ὁ Ρήνος, συστελλόμενος καὶ περικλειόμενος ὑπὸ σωρείας βράχων, ὧθαι τὰ κύματα τοῦ μεθ' ὁρμῆς, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας σκιρτῶσι καὶ ἀφρίζουσιν, ἐνῷ μακρόθεν τὸν βλέπει τις γαλήνιον, κυανοῦν, διαυγῆ, φέροντα τὰ ὕδατά του μεταξὺ δύο ἄκτων πρασίνων καὶ χλοαζουσῶν. Πλησίον τῆς ἐπαύλεως δ' Ἐρενφέλς, σκόπελοι, παραχθέντες ὑπὸ τεμαχίων βράχου, οὗς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ σείει δίχως νὰ δύναται νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ τῆς θέσεώς των, σχηματίζουσι δίνην, ἣν οὐδέποτε οἱ ταξιδεύοντες παρέρχονται δίχως νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας, καὶ ἔνθα πολλοὶ ἐχάθησαν.

— Κύριε, εἶπεν ὁ εἰς ἐκ τῶν ἱατρῶν, πιστεύετε ὅτι μὲ ἀπίστευτη δυσκολία κατορθώσω νὰ πληρώσωμαι ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους μου καὶ ὅτι δὲν μοῦ εἶδουν ἄλλο ἀπὸ προϊόντα τῶν ἀγρῶν των;

— Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὰ τερπνά του καὶ πολλαῖς φοραῖς μ' εὐχαριστεῖ πολὺ.

— Ναι, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν μου, ἐγὼ ἔχω νὰ κάμω μὲ κατηραμένους ἀμπελουργοὺς. Εἰς ἐπίμετρον τῆς ἀτυχίας μου, ἡ συγκομιδὴ τοῦ τελευταίου ἔτους ὑπῆρξε πλουσιωτάτη καὶ οὕτω μοῦ προσέφεραν περισσότερον κρασί ἀπὸ ὅσο δὲν θὰ μπόρῃς νὰ πῶ σ' ὅλην μου τὴν ζωὴν.

— Μολονότι, ἀγαπητέ μου συνάδελφε, πολλαῖς φοραῖς σὰς εἶδα ν' ἀδειάζετε σειρὰ ἀπὸ μοτιλίας καὶ χωρὶς διόλου νὰ μεμψιμοιρῇτε.

— Δὲν λέγω πῶς δὲν ἀγαπῶ τὸ κρασί, ὅπως κάθε γνήσιος Γερμανός, ἀλλὰ τοῦ τελευταίου χρόνου ἡ συγκομιδὴ τόσον ἦτο ἄφθονος, ὥστε κανεὶς πλέον δὲν θέλει ν' ἀγοράσῃ.

— Ὡραῖα συνέπεσε νὰ μοῦ κάμετε λόγο γι' αὐτὴ σας τὴν στενοχωρίαν, φίλτατε συνάδελφε. χρειαζομαι ἐγὼ κρασί, καὶ μποροῦμε εὐκόλῃ νὰ τὰ συμβιβάσωμε μὲ κάποιαν ἀνταλλαγή. Μοῦ ἐξεθέσατε ἄλλοτε, πόσον ἐπιθυμεῖτε νὰ εὐρῇτε ἄλλο γῆσο καθὼς καὶ γερό. Πελὺ τὸ σκέπτομαι νὰ ξεκαμῶ τὸ καστανὸ ἄλλο γῆσο. Βεβαίότατα, εἶνε πολυτέλεια τὴν ὁποίαν ἡ περιουσία μου δὲν ἐπιτρέπει, τὸ νὰ κρατῶ δύο ἄλλο γῆσα στὸ σταυλὸ μου.

— Ἡ πρότασίς σου μοῦ ἀρέσει πολὺ. Τί ηλικίας εἶνε τὸ ἄλλο γῆσο;

— Μπῆκε στὰ ἐπτὰ.

— Μοῦ ἐγγυάσθε γιὰ τὴν φρονιμίδα του, συνάδελφέ μου; ξέρετε καλὰ πῶς δὲν εἶμαι καθαλάρης καὶ ἐν θὰ θελήσῃς μὲ τέτοιον μέσο νὰ κερδίσῃς τὴν πελατεία μου;

— Ἀφίνω καὶ τὸ καθαλικεύουν ἡ γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδιὰ μου, ὥστε μὴ φοβᾶστε τίποτε.

— Γιὰ τ' ἄλλο γῆσο, σὰς δίνω δύο βαρέλια κρασί.

— Σύμφωνοι· φθάνει νὰ ἦναι καλὸ.

— Τὸ καλλίτερον ποῦ ἔχομε στὸν τόπο. Φθάνει μόνον τὸ ἄλλο γῆσο νὰ μὴν ἦναι ἄγριο.

— Ἀς κλείσωμε τὴν συμφωνίαν, πίνοντας ἕνα ποτηράκι ἀπ' αὐτὸ τὸ λαμπρὸ κρασί.

— Ἐννοεῖται πῶς μαζὺ μὲ τ' ἄλλο γῆσο θὰ πάη καὶ ἡ σέλλα καὶ τὸ χαλινάρι του.

— Καθόλου γι' αὐτὰ θὰ γίνῃ συμφωνία χωριστὴ· ἀλλ' ὅμως, ἂν σὰς βρῇσκαται κρασί, σὰν αὐτὸ ἐδῶ ποῦ πίνουμε, σὰς παίζω στὰ χαρτιά γιὰ πέντε μοτιλίαις.

— Κλεισμένη ἡ συμφωνία μας! Κρῖμα ποῦ δὲν ἔχομε χαρτιά ἐδῶ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθεν ὁ Γουλλιέλμος.

Ἦτο ἔτι μᾶλλον καταβεβλημένος παρ' ὅσον ὅτε εἶχεν ἀποσυρθῇ.

— Κύριοι, εἶπεν, ὁ ἀδελφός μου ὑποφέρει χειρότερα τώρα γιὰ τὸ Θεό, πῆτε μοι τί συλλογιστήκατε γι' ἀνακουφίσαι του.

— Κύριε Γουλλιέλμε, εἶπεν ὁ εἰς τῶν δύο ἱατρῶν, ἀφοῦ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς καὶ μὲ τὰ φῶτα, ἅτινα δύναται νὰ μᾶς χρηργῶσιν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐκ μακροῦς πρακτικῆς πείρα, ἀπεφασίσκαμε νὰ διορίσωμε στὸν ἀδελφόν σας νὰ πῇ ἐν ἔγχρῳ καρχαρίαις.

— Εἰς τὸ ὁποῖον, προσέθηκεν ὁ ἄλλος, νὰ βάλετε τρεῖς σταγόνες λαυδανον.

— Ἰδοὺ τὸ λαυδανον καὶ ἡ καρχαρία.

— Λέτε λοιπόν, κύριοι, πῶς μ' αὐτὸ θὰ καλλιτερέψῃ;

— Χωρὶς καμμία ἀμφιβολία.

Ὁ Γουλλιέλμος ἐπλήρωσε τοὺς πλάνητας ἱατροὺς, καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν συνταγὴν των, εἶτα νὰ δώσῃ τὸ φάρμακον εἰς τὸν ἀδελφόν του· οὐδὲν παρήγαγεν ἀποτέλεσμα, καὶ ὁ Ριχάρδος ἐξέβαλε κραυγὰς ὀξείας.

Ὁ Γουλλιέλμος, ἐξ ἀπελπισίας, ἐπλήττε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Θεέ μου, ἔλεγε, λυπήσου τὸν φτωχόν μου ἀδελφόν, λυπήσου καὶ ἐμένα· μὴ μοῦ πάρῃς τὸν καλόν μου, τὸν μόνον μου φίλον, ποῦ μὲ προστάτευσε μικρόν, μ' ἔτρεφε, μ' ἀνάθρεψε σὰν μη-